

مروری بر سرنوشت جشنواره‌های دانشجویی تئاتر در روزگار کرونا

راهی که تئاتر دانشگاهی طی می‌کند

حسین بوالحسنی
خبرنگار

تولیدات تئاتری در بستر دانشگاه، همواره یکی از جریان‌های مؤثر در پیکره تئاتر کشور محسوب می‌شود و در واقع دانشجویان با تحقیق و کنکاش در تئاتر و همچنین با توجه به ابعاد مختلف آموزشی و پژوهشی اقدام به تولید آثار نمایشی می‌کنند. جشنواره‌های تئاتر دانشجویی که امروز و در شرایطی خاص به هر زحمتی کار خود را پیش می‌برند در واقع کمافی‌السابق ویتترین‌هایی هستند از جسارت، نوآوری، خلاقیت و همچنین چکیده‌ای از تولیدات که حالا ممکن است برحسب شرایط در خانه‌ها اجرا و در فضاهای مجازی پخش شوند یا صرفاً به متن خوانی و متن‌نویسی بسنده کنند تا زمانی که شرایط دوباره برای حضور بر صحنه آماده شود. این جشنواره‌های کوچک و بزرگ محل رشد، پرورش و معرفی جوانان مستعد و هنرمند به جامعه تئاتر ملی و بین‌المللی بوده و از بستر این اتفاقات، همه ساله آثار ارزشمندی معرفی می‌شود و حضور جوانانی خلاق و پرشور در این جشنواره، در مسیر رشد تئاتر کشور همیشه دارای نقشی ویژه بوده است. ناصر حبیبیان معتقد است: «تئاتر دانشگاهی در واقع آزمایشگاهی برای دست یافتن به روش تازه شناخت تئاتر است و دانشگاهی شدن تئاتر یعنی نهادینه شدن این هنر». نکته‌ای که برخی پژوهشگران هنر نمایش به آن اشاره می‌کنند تفاوت بین تئاتر دانشجویی و تئاتر دانشگاهی است. درواقع تئاتر دانشگاهی از تعامل استادان و دانشجویان به وجود می‌آید؛ یعنی استاد به‌عنوان یک هدایت‌کننده و دانشجو به‌عنوان اجراکننده، که در روند آن یک آموزش صورت می‌گیرد و حاصل تولید تئاتر است، به این فرایند شکل می‌دهند اما تئاتر دانشجویی حاصل همفکری و همکاری یک گروه دانشجویی است که دارای یک پشتوانه آکادمیک است و چیزی که در آن شاخص می‌شود این است

که در روند کار، تجربه یافتن، جست‌وجو کردن و آزمون و خطاست. هنگامی که از تئاتر دانشگاهی سخن به میان می‌آید در واقع از نمایشی حرف می‌زنیم که ماهیت اصلی آن تفاوتی با دیگر گونه‌های تئاتر ندارد. تفاوت اساسی بین این گونه‌های تئاتری، در صنف، فرهنگ و دانش برپاکندگان است. تئاتر دانشگاهی به دوره‌ای خاص و به سبک و شیوه‌ای ویژه محدود نمی‌شود بلکه آنچه این نوع تئاتر را از دیگر گونه‌های نمایشی متفاوت می‌کند، همان ویژگی‌هایی است که در مفهوم کلمه «دانشگاه» و «دانشجو» وجود دارد. تئاتر دانشگاهی یعنی داشتن روحیه تجربه‌گری و تئاتر تجربی هم شکل نمی‌گیرد مگر با داشتن جسارت و شور. در بیست و دو دوره‌ای که تئاتر دانشگاهی تجربه کرده عموماً هدف‌هایی از این دست را مدنظر قرار داده است: ایجاد فرصت برای اجرای آثار برتر دانشجویی، ایجاد شور و نشاط و همچنین پویایی در فضای تئاتر دانشگاهی، تولید آثار خلاق و نو، شناسایی و معرفی دانشجویان نخبه و برتر در حوزه تئاتر، معرفی و حمایت از نمایشنامه‌نویسان دانشجو، شناسایی مترجمان و پژوهشگران تازه نفس در عرصه تئاتر، آموزش تئاتر آکادمیک در قالب برگزاری کارگاه‌های تخصصی و در نهایت تعامل اهل تئاتر با هم. با این حال جشنواره تئاتر دانشگاهی برای برگزاری بیست‌وسومین دوره خود با وجود ویروس کرونا و یکه‌تازی هر روزهاش، با شکل و شرایطی ویژه برگزار خواهد شد.

■ **تئاتر یعنی اجتماع و مخاطب**

جشنواره تئاتر دانشگاهی یکی از این جشنواره‌هاست که برگزاری‌اش به‌دلیل شیوع ویروس کرونا با چالش‌های بسیاری فراخوان جشنواره تئاتر روبه‌رو شد. جشنواره‌ای برای حضور در این دوره از جشنواره در قالب یک مقدمه کوتاه توسط دبیر این دوره و توضیح مشروح پیرامون بخش‌های مختلف ۲۱ اردیبهشت‌ماه

نگاهی به جشنواره‌های آنلاین تئاتر و اجراها در فضای مجازی

مشتاق زیاد و سنگلاخ زیادتو

رضا مهدوی هزاهو
نویسنده و مدرس تئاتر

جشنواره‌های دانشجویی است. اگر بخواهم فهرست‌وار جشنواره‌های دانشجویی را مورد آسیب شناسی قرار بدهم باید به این موارد اشاره کنم: تئاتر، مظهر گفت‌وگوی مبتنی بر جدل عقلانی است و البته گفت‌وگو باید مبتنی بر خرد و اندیشه باشد نه صرفاً احساسات و موضع‌گیری از پیش تعیین شده. درک این نکته برای مدیران ارشد دانشگاه‌ها ضروری به‌نظر می‌رسد. از طرفی دیگر، ذهن خلاق دانشجو به‌دنبال جسارت در تولید محتوا و فرم است و نمی‌شود به دانشجو اجازه آزادی در ارائه فرم داد ولی محتوا را مدیریت کرد. وقتی ساده‌ترین رویکردهای انتقادی تحمل نمی‌شود، روزبه‌روز فاصله دانشجو از دانشگاه بیشتر می‌شود. جشنواره‌های موضوعی یکی از اشکالات جدی نظام تصمیم‌گیری است. این نکته برمی‌گردد به این ذهنیت که از نظر مدیران ارشد، هنر صرفاً «سفارشی» است. از روزگاران پیش، بین طرفداران نظریه هنر ملتمز و متعهد با مخالفان این رویکرد دعوا بوده و هنوز هم هست و کسی مثل «ژان پل سارتر» هم البته به این بحث پرداخته است. در نگاره‌ای که سارتر با همین موضوع برگزار کرد، اوژن یونسکو سخنان جالبی مطرح کرد. یونسکو گفت ادبیات و هنر، مبتنی بر کارکرد نیست. مثلاً یک ساختمان ممکن است در یک حکومت لائیک، کارکرد خوشگذرانی داشته باشد و اگر حکومت عوض شود، همان ساختمان، کارکرد دیگری پیدا می‌کند. او نتیجه می‌گیرد که کارکردها در طول زمان تغییر پیدا می‌کنند اما ماهیت واقعی آجرهای ساختمان عوض نمی‌شود. هنرناب همان آجر است. در بخشی دیگر با بررسی متون نمایشی در چند جشنواره دانشجویی دریافتیم مضامین خاصی مورد توجه بیشتری است از جمله: گرایش به بدبینی و احساس عدم

تعلق به هویت فرهنگی و نگاه طنز به مسائل جدی جامعه، گاهی خود متون چندان گرایشی به این مضامین ندارد اما شیوه میزاسن و کارگردانی، اجرا را به این سمت و سوهادیت می‌کند. در این میان نقش جامعه‌شناسان و روان‌شناسان بسیار برجسته می‌شود. تاکنون تحلیلی از چند و چون دایل گرایش‌های جدید فکری به عمل آمده‌است؟ نکته مشخص این‌جاست که هنرمند ضریب حساسیتش بالااست. نازک نارنجی نیست اما زود هم از دست «انسان صحنه» خسته می‌شود. ناصح اگر ناصح باشد به جای سخن زائد، طولانی و متحجرانه، گاهی سکوت می‌کند.

در مدتی که کرونا عالمگیر شده جشنواره‌هایی (چه دانشجویی و چه غیر دانشجویی) به صورت مجازی برگزار شده که به‌دلیل عجزولانه بودن، راه‌اندازی این جشنواره‌ها اشکالات زیادی هم داشته و دارند و در حال حاضر هر کسی می‌تواند با راه‌اندازی یک صفحه اینستاگرام جشنواره برگزار کند. تعدادی از این آثار را در سایت‌ها و شبکه‌های مجازی دیدم. در یکی از همین جشنواره‌ها دقت بیشتری کردم چون داور آن جشنواره بودم. ارزیابی‌ام از این آثار این گونه است: سرسری گرفتن تولید، ایده‌ها عموماً خلاقانه نبود و از طرفی دیگرپی توجهی به آکسسوار صحنه و میزاسن؛ که همه اینها نشانگر این است که از دید خلاق اثر، موضوع جدی نیست و دغدغه‌ای در کار نیست. انگار هر خود خالق اثر از پیش می‌داند هنر در عالم مجازی ماندگار نیست و میراست. طرف یکی دو ساعت متن تمرین می‌شود و در اتاق پذیرایی و نفس می‌کشد فقط شرایط مهیا و مناسبی ندارد. خود من در اینستاگرام شخصی‌ام برای دوستان و همراهانی که چندبار خواستند تا متن خوانی داشته باشم این کار را انجام دادم اما ته گلویم بغضی بود که نمی‌توانستم نادیده‌اش بگیرم. سال‌های گذشته دقیقاً در همین روزها، ما درگیر تولید و تمرین و مهیا کردن کار برای ارائه به جشنواره‌های دانشجویی از جمله جشنواره تئاتر دانشگاهی بودیم اما امسال از آن شور و هیجان‌ها خبری نیست و مجبوریم کارهایی کنیم که بیشتر در فردیت اتفاق می‌افتد تا

را خواهیم داشت. قرار بود طبق روال قبل در آبان برگزار کنیم اما به‌دلیل اینکه تقریباً هیچ دانشگاه و خوابگاهی فعالیت نداشت قرار شد بخش صحنه‌ای به زمان دیگری موکول شود و بقیه بخش‌ها در زمان مشخص خود برگزار شوند. در حال حاضر هم البته یکسری دانشجویها مشغول تمرین هستند و کار می‌کنند و یکسری دیگر هم منتظر هستند تا ما زمان بازبینی آثار را اعلام کنیم. پیشتر قرار بود دانشگاه‌ها باز شوند و وقتی چنین اتفاقی به‌دلیل شیوع بیشتر ویروس کرونا عملی نشد ما هم در مسیر برگزاری جشنواره در بخش صحنه‌ای به مشکلاتی برخوردیم و تصمیم گرفتیم زمان‌بندی‌ها را کمی جابه‌جا کنیم». مصطفی جدی دبیر این جشنواره درباره برگزاری جشنواره‌ای آنلاین یا در مقیاس‌ها و شرایط دیگر نیز معتقد است چنین چیزهایی را نمی‌شود تئاتر تلقی کرد و چنین عبارت‌هایی بیشتر شبیه به یک شوخی هستند. او می‌گوید: جشنواره تئاتر دانشگاهی با دیگر جشنواره‌ها تفاوتی ندارد و صرفاً با حذف اجتماع و تئاتر تعلق پیدا می‌کند و چنین عبارتی‌ها را کمی پیگیر آن هستند. برخی می‌گویند به جایگزین‌ها و ال‌ترناتیوهایی مثل تئاتر آنلاین و... فکر کنیم. من از اساس با چنین نظریه‌ای مخالف هستم و چیزهایی مثل تئاتر آنلاین و نمایشنامه‌خوانی و... بیشتر شبیه یک شوخی هستند. ما به بخش‌های جنبی البته فکر کردیم و مثلاً

پنل‌های گفت‌وگویی راه‌اندازی کرده‌ایم مثل «فصل تئاتر مستند» یا در بخشی دیگر موضوع و پنل «تئاتر بعد از کرونا» را باز کردیم و بررسی موضوعاتی با این رویکرد؛ اما همان‌طور که گفتیم مسأله تئاتر و تئاتر دانشگاهی فرق می‌کند و مشکل ما هم در حال حاضر همین بستر، یعنی تعطیلی دانشگاه‌هاست. الگوهای ما از دل دانشگاه بیرون می‌آیند و از لابراتوارهایش و متأسفانه دانشگاه‌ها هم که همچنان تعطیل هستند و کسی نیست که بتوانیم با حرف بزنیم. باز هم تاکید می‌کنم که تئاتر یعنی اجتماع و اگر قرار باشد جشنواره‌ای مثل جشنواره تئاتر دانشگاهی (تا زمانی که من به‌عنوان دبیر این جشنواره مسئولیت دارم) اگر بخواهد به سمت تئاتر آنلاین و... پیش برود در واقع ما کمر به حذف اجتماع بسته‌ایم و این خطرناک‌ترین کار ممکن است.

■ **مسأله اصلی تئاتر است و بیس**

فرزاد معافی مدیر گروه تئاتر سوره در گفت‌وگو با «ایران» می‌گوید در همین دوران کرونا هم می‌شود کارهای جدی انجام داد و از این جمله کارها می‌توان به برگزاری تئاترهای دانشجویی به شکل آنلاین اشاره کرد. او می‌گوید: «ما از حدود دوماه پیش فراخوان‌هایش را منتشر کردیم و از اهالی تئاتر بخصوص دانشجویان خواستیم که در این جشنواره شرکت کنند و اتفاقاً استقبال خوبی هم از آن شد.

نمایش «ادوارد» به کارگردانی آریا داراب‌پور

و در این جشنواره عروسکی، گروه‌هایی از خارج از کشور هم حضور داشتند و همین نشان می‌دهد که می‌شود ابتکار به خرج داد. مدیران دانشگاهی و تمام استادان می‌توانند در دروس عملی اشتراک مساعی داشته باشند و با هم همفکری کنند در عین تمام مشکلات می‌شود پیشنهادهایی را عملیاتی کرد و راه‌حل‌هایی حتی کوچک و کنش‌های کوچکی را پیش رو گذاشت.» معافی در پاسخ به این سؤال که آیا می‌شود تئاترهای آنلاین را تئاتر معرفی و در قد و قامت هنر نمایش معرفی کرد و جشنواره‌ای برایش برگزار کرد، می‌گوید: «در قبال این سؤال به طور نسبی پس ما چه تعریفی می‌توانیم برای تله‌تئاتر داشته باشیم یا نمایش‌های رادیویی؟ اینها چیز جدیدی نیستند و از طریق یک مدیوم خاصی ارائه می‌شوند و از قییم‌الایام بوده‌اند. بله ذات تئاتر چیزی مشخص است اما نمی‌توان آن را محدود کرد و به نظر من این نگاه، کمی سنتی و واپس‌گرایانه است که با توجه به شرایطی مثل کرونا که بر جامعه حاکم است نمی‌تواند از دایره اتفاقات دور بماند و بگوییم حالا که ما نمی‌توانیم به آن شکل که مدنظرمان است تئاتر داشته باشیم، پس فاته تئاتر را باید بخوانیم. به عقیده من می‌شود کارهای زیادی انجام داد و از زیرشاخه‌های تئاتر استفاده کرد و حداقل تئاتری‌ها را در کنش‌های جدیدی قرار داد.»

همین نکته بود که ما از تیر و مرداد ماه بنابر پیشنهاد دانشجویان اقدام به چنین کاری کنیم و طبق زمان‌بندی مشخص نمایشنامه‌خوانی و... را انجام بدهیم و همین بود که مونولوگ خوانی را هم به این جشنواره اضافه کردیم و همه اینها با پیشنهاد خود دانشجویان انجام شد.» معافی برخلاف دبیر جشنواره دانشگاهی معتقد است حالا که نمی‌توانیم به‌دلیل کرونا و تعطیلی دانشگاه‌ها جشنواره را آن‌طور که باید و شاید برگزار کنیم می‌توان از جایگزین‌هایی ویژه استفاده کنیم بی‌آنکه نسبت به آنچه در ذهن داریم تعصب خاص داشته باشیم. معافی معتقد است ما باید فکر چاره باشیم و تلاش کنیم این فرم و فضا و پویایی را نگه داریم. مدیر گروه تئاتر سوره می‌گوید: «ما در جشنواره سوره اولین جشنواره تئاتر کشور را برگزار کردیم که شامل مونولوگ خوانی و نمایشنامه‌خوانی در زمان مشخص و محدود بود. به عقیده من دانشگاه‌ها باید خودشان راه‌حلی براساس شرایط و امکانات موجود دانشگاهی پیدا کنند. ما همیشه گفته‌ایم که تئاتر هنری دست گذاشت؛ اتفاقاً دانشگاه‌ها باید زنده است و باید در برابر تماشاجی اجرا شود ولی وقتی شرایط به این شکلی است که می‌بینیم نمی‌شود دست روی دست گذاشت؛ اتفاقاً دانشگاه‌ها باید فعال‌تر شوند و راه‌حل‌های خاص خود را پیدا کنند. به‌عنوان مثال چند ماه پیش دانشکده هنرهای زیبا جشنواره عروسکی آنلاین را به‌صورت مجازی برگزار کرد

برای بعد از کرونا با تئاتر چه خواهیم کرد؟

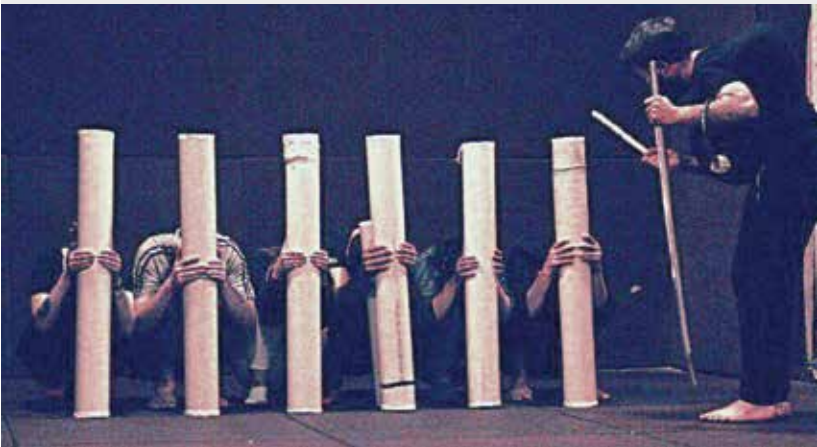
تئاتر دانشجویی هنرمند به‌روزی می‌خواهد

علی استکی
ارشد بازیگری

همیشه جشنواره‌های دانشجویی تئاتر بهترین فرصت برای کسانی مثل ماست که بتوانیم آثار خود را در سطح کشوری به نمایش بگذاریم و حتماً همه هنرمندانی که در این حوزه فعالیت می‌کنند می‌دانند که ما تقریباً بسترهای بهتری از این برای ارائه کار نداریم. امسال اما کرونا هم دانشگاه و حضور در کنار دوستان را از ما گرفت و هم به تبع آن فرصت تمرین و متن‌خوانی و زندگی با تئاتر را. با این حال به نظر من می‌شود کارهایی انجام داد که همه چیز رو به افول و فراموشی نرود. بالاخره یک روز کرونا از بین می‌رود و زندگی به شرایط عادی برمی‌گردد و ما دوباره باید برای فراموشی یا حتی کم کردن آلام همین ویروسی که هزاران نفر قربانی گرفت به دامن هنر برگردیم و هنر می‌تواند بهترین راه فراوری این درد باشد. دوستان و همکاران هنرمند بسیاری در این چند ماهه سعی کردند با برگزاری قرارهای اینستاگرامی و... کارهایی انجام بدهند که به نظر من اگر چه نمی‌شود به این تمامی نام تئاتر و نمایش بر آن گذاشت اما حداقل می‌شود گفت همه این کارها محترم و تلاشی بودند برای آن‌که بگوییم تئاتر حی و حاضر و زنده است و نفس می‌کشد فقط شرایط مهیا و مناسبی ندارد. خود من در اینستاگرام شخصی‌ام برای دوستان و همراهانی که چندبار خواستند تا متن خوانی داشته باشم این کار را انجام دادم اما ته گلویم بغضی بود که نمی‌توانستم نادیده‌اش بگیرم. سال‌های گذشته دقیقاً در همین روزها، ما درگیر تولید و تمرین و مهیا کردن کار برای ارائه به جشنواره‌های دانشجویی از جمله جشنواره تئاتر دانشگاهی بودیم اما امسال از آن شور و هیجان‌ها خبری نیست و مجبوریم کارهایی کنیم که بیشتر در فردیت اتفاق می‌افتد تا

پژوهش‌های بسیاری باشد که دانشجویان و استادان در آن به تبادل نظر پرداخته و به‌لحاظ فنی و تکنیکی به چربی این مسأله بپردازند اما متأسفانه به عقیده من تنبلی می‌کنیم و گاهی تنها گلابیه می‌کنیم در حالی که می‌شود به جای گلابیه کردن، کار کرد و برای آینده تئاتری که بالاخره در روزگاری نزدیک، دوباره به صحنه‌ها و سالن‌ها برمی‌گردد کاری کرد که این کار اتفاقاً در طولانی مدت می‌تواند راهگشای تاتار ما باشد. در پایان تنها می‌ماند امیدواری به روزهایی که

نمایش «اوله» به کارگردانی علیرضا اجلی

شرایط به روال قبل برگردد، ما دوباره به عشقی که سال‌هاست در دل‌مان داریم و زندگی‌مان را برپایه آن ساخته‌ایم برگردیم و جشنواره‌ها و سالن‌های نمایش دوباره پر رونق شوند و تئاتر دوباره جان بگیرد. حتماً این روز آن چنان دور نیست اما ما هم باید چنین روزی، برای دیدار دوباره با صحنه و تئاتر باید خودمان را آماده کنیم و همان آدم‌های دیروزی نباشیم... تئاتر، هنرمندان به روز و دغدغه‌مند می‌خواهد.